

*Чернєй Володимир Васильович, ректор
Національної академії
внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор*

КРЕДИТНО-ФІНАНСОВА СФЕРА ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОГЕННОГО ВПЛИВУ

Фінансові відносини є різновидом суспільних відносин, що виникають за участю держави, юридичних та фізичних осіб з приводу формування, розподілу, перерозподілу та використання певних грошових фондів [1, с. 35].

Об'єктивною умовою реалізації фінансових відносин є наявність фінансових ресурсів, рух яких забезпечується певною грошовою масою. Фінансовими ресурсами, з одного боку, вважається сукупність ресурсів усіх секторів економіки (державного та приватного, колективних підприємств, громадських організацій), з іншого - сукупність грошових фондів, що утворюються у процесі створення, розподілу, перерозподілу та використання валового внутрішнього продукту і національного доходу за певний період [1, с. 38].

Фінанси мають грошову форму вираження, оскільки без руху грошей неможливі фінансові відносини. Гроші є матеріальним носієм фінансових відносин, а їх кількість в обігу (грошова маса) впливає на ефективність функціонування фінансової системи. Сучасній практиці господарювання притаманна певна особливість руху товарних і грошових потоків. Вона полягає в тому, що в модель економічного кругообігу включаються процеси, пов'язані із заощадженнями, інвестиціями та фінансовими ринками.

У ринковій економіці розрізняють два способи переміщення коштів: пряме та непряме фінансування. Пряме фінансування - це сукупність фінансових ринкових каналів, якими кошти переміщуються безпосередньо від власників до позичальників. Ця форма фінансування включає внески у статутний капітал підприємств і фінансування через отримання позик. Фінансування шляхом внесків у статутний фонд означає, що підприємство отримує інвестиційні кошти в обмін на право володіння частиною його власності [2, с. 40].

Фінансування через отримання позик здійснюється за допомогою укладення угод, за якими підприємство отримує кошти в обмін на зобов'язання повернути їх у подальшому з процентами, але без надання кредитору прав на будь-яку

товариства, фондові біржі та інші інститути. Функції фінансових посередників полягають в акумуляції коштів для подальшого їх розміщення на комерційній основі. Таким чином, поняття фінансів (фінансових відносин) тісно пов'язане з розвитком економічної системи загалом.

Сфера дії фінансових відносин постійно розширюється, набирає нових форм, визначаючи нові підходи до розуміння суті цього поняття. Про це свідчать також наявні відмінності у визначенні поняття «фінанси» західними й вітчизняними економістами. Крім зазначеного, у західних наукових виданнях до фінансових ресурсів часто зараховують також кредитні; при цьому фінанси визначають як управління грошовими операціями, переважно банківськими та кредитними [1, с. 15].

Кредитно-фінансові відносини у країні, маючи різноманітні форми вияву, разом утворюють цілісну фінансову систему, кожна ланка якої є носієм певних властивих їй фінансових відносин, що реалізуються у створенні та використанні відповідних грошових фондів. Усі ланки фінансової системи в сукупності відображають державний устрій країни, характеризують ступінь розвиненості її грошових, кредитних, валютних та інших відносин.

Суспільна небезпека правопорушень у кредитно-фінансовій сфері полягає у порушенні, передусім, встановленого законодавством порядку зайняття господарською діяльністю у сфері фінансів. Діяння, спрямовані на незаконне одержання кредитів у банків чи інших кредиторів, порушують нормальне функціонування фінансово-кредитної системи держави загалом, оскільки знижують її ефективність як важливого джерела фінансування економічного зростання і виконання соціальних програм, позбавляють фінансової допомоги тих суб'єктів господарської діяльності, які її насправді потребують і намагаються отримати в установленому законодавством порядку.

Небезпека полягає ще й у тому, що правопорушенням може бути заподіяна майнова шкода органам державної влади чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам. Унаслідок незаконного отримання і використання податкових пільг державний і місцеві бюджети, державні цільові фонди зазнають значних матеріальних втрат.

Правопорушення у кредитно-фінансовій сфері як спосіб ухилення від оподаткування порушує не лише фінансову, а й регулятивну функцію податків, підриває притаманний для ринкової економіки принцип сумлінної конкуренції, завдає використання господарськими

регламентований законодавчими актами порядок надання кредитів забезпечує по суті здійснення власником своїх повноважень на безпечне розпорядження належними йому на праві власності ресурсами, у тому числі фінансовими, а надання субсидій, субвенцій, дотацій чи пільг стосовно податків забезпечує здійснення цих повноважень щодо державного, комунального та приватного майна або порядку його формування власниками чи уповноваженими на такі дії відповідними органами та їх службовими особами.

Злочинна діяльність при вчиненні правопорушень у кредитно-фінансовій сфері спрямована на незаконне одержання таких кредитно-фінансових ресурсів, як субсидії, субвенції, дотації, кредити чи пільги щодо податків.

Водночас зростання тіньового сектору економіки та криміналізація практично усіх сфер господарювання стримує розвиток ринкових відносин в Україні, загрожуючи національним інтересам та національній безпеці держави, підриває довіру громадян до демократичних інститутів і цінностей, спричиняючи занепокоєння в суспільстві та критичні оцінки міжнародних експертів. Загостренню криміногенної ситуації на фінансовому ринку незалежної

України сприяють правова розбалансованість учасників фінансового ринку та інші об'єктивні чинники. Соціально-економічний розвиток держави зумовлює потребу забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ, до яких належать кредитні спілки, довірчі товариства, інвестиційні компанії, установи накопичувального

пенсійного забезпечення, страхові фірми та інші фінансові посередники, які надають широкий спектр послуг суб'єктам господарювання та населенню (станом на початок 2019 р. активи небанківського фінансового сектора України становили понад 250 млрд грн). Особливу увагу слід приділяти захисту приватних інвесторів, оскільки пересічні громадяни здебільшого мають незначний досвід вкладання своїх коштів та обмежені можливості щодо відновлення порушених прав.

Починаючи з досвіду фінансових пірамід 1990-х років, злочинні технології під прикриттям небанківських фінансових установ характеризуються використанням злочинцями прийомів маніпулювання свідомістю жертв, атрибутів усебігньо відомих компаній, сучасних телекомунікаційних технологій, корупційної підтримки

небанківських фінансових установ. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 1. С. 53-56.

4. Черней В. В. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: монографія. Київ, 2014. - 456 с.

Чернявський Сергій Сергійович, проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; *Стрільців Олександр Михайлович*, уповноважений з антикорупційної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНИХ З АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [1] передбачено створення (призначення) в Юридичних особах таких уповноважених підрозділів (осіб):

- уповноважена особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми Юридичної особи;
- уповноважений підрозділ (особа) з питань запобігання та виявлення корупції.

Так, правовий статус уповноваженої особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми Юридичної особи визначено у статтях 62 та 64 вказаного вище закону України, у якому закріплено, що в «Юридичних особах для реалізації антикорупційної програми призначається особа, відповідальна за її реалізацію, - Уповноважений. Уповноважений є посадовою особою Юридичної особи, що призначається відповідно до законодавства про працю керівником Юридичної особи або її учасниками (засновниками) у порядку, передбаченому ухваленою антикорупційною програмою».

Статус, повноваження та напрями діяльності таких уповноважених частково регламентовано рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 22 вересня 2017 р. № 734 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підготовки та реалізації антикорупційних програм юридичних осіб» [2].

Одночасно, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання